

Prof. dr Henryk Malewski

Uniwersytet im. Michała Romera w Wilnie, Litwa

Post scriptum

do konferencji SNPL o oświacie mniejszości narodowych

„**Przeminęło z wiatrem...**” – czy tak za jakiś czas będziemy mówili o Międzynarodowej Interdyscyplinarnej Konferencji Naukowej ***Nauka a oświata mniejszości narodowych w Europie: wczoraj, dzisiaj, jutro*** (aspekty edukacyjne, społeczno-polityczne, prawne i historyczne) zorganizowanej 6–8 kwietnia 2017 r. przez Stowarzyszenie Naukowców Polaków Litwy w gościnnym Domu Kultury Polskiej w Wilnie? Czy głębokie refleksje zawarte w wystąpieniach wielu znanych naukowców będą tylko chwilowymi *newsami*? Czy dobra praktyka europejska przedstawiona w wielu referatach zostanie zauważona przez decydentów? Czy każdy z gości, słuchaczy i uczestników konferencji selektywnie odbierał tylko te wypowiedzi, które są zgodne z jego postrzeganiem problemów oświaty mniejszości narodowych? Nie jestem pewien, ale mam nadzieję, że konferencja, a w dalszej perspektywie wydana publikacja, zostawią swój ślad i przyczynią się do lepszego zrozumienia istniejących trendów, problemów i zagrożeń oświaty i nauki mniejszości narodowych oraz będą ową „cegiełką” w fundamencie wspólnej europejskiej kultury, pozwalającej jednocześnie zachować autentyczne wartości narodowe każdej z nich.

W zaproszeniu na tę konferencję pisaliśmy, że w 2017 roku przypada 110. rocznica powstania Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie, do którego szczytnych celów nawiązuje Stowarzyszenie Naukowców Polaków Litwy. Realizując swoje cele statutowe, dążymy do ekspozycji wartości, które przyświecały naukowcom z Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie oraz staramy się utrzymać więź między przeszłością, dniem dzisiejszym a przyszłością. Podkreślaliśmy, że w ramach litewskiego demokratycznego państwa prawa dbamy o europejskie wartości, takie jak nauka i oświata w języku ojczystym, które są fundamentem istnienia każdej mniejszości narodowej. Udział w otwarciu i zamknięciu konferencji wysokich urzędników państwowych Republiki Litewskiej i Rzeczypospolitej Polskiej pozwala mieć nadzieję, że konferencja stała się platformą, gdzie nie tylko mówiono,

Fot. 1. Powitanie Przewodniczącego (Marszałka) Sejmu Republiki Litewskiej prof. Viktorasa Pranckietisa

Foto: M. Paluszkievicz.

wygłaszano referaty i dyskutowano, ale też słuchano – i co jest najważniejsze – próbowano usłyszeć i zrozumieć argumenty innej strony, próbowano zdemitologizować pewne pokutujące w społeczeństwach poglądy na stan i perspektywy rozwoju lub degradacji (zaniku) oświaty i nauki mniejszości narodowych.

W otwarciu konferencji uczestniczyli¹ i przemawiali Przewodniczący (Marszałek) Sejmu Republiki Litewskiej prof. **Viktoras Pranckietis**, poseł na Sejm Republiki Litewskiej **Jarosław Narkiewicz**, Dyrektor Departamentu Mniejszości Narodowych przy Radzie Ministrów Republiki Litewskiej **dr Vida Montvydaitė**, Prezes Stowarzyszenia „Współ-

¹ Informacja o konferencji została zamieszczona w mediach wileńskich: <http://124.lt/pl/spoleczenstwo/item/182929-w-wilnie-konferencja-naukowa-o-mniejszosciach-narodowych>; <http://zw.lt/wilno-wilenszczyzna/konferencja-stowarzyszenia-naukowcow-polakow-litwy-nie-tylko-mowic-ale-sluchac-uslyszec-i-zrozumiec-2/>; <http://kurierwilenski.lt/2017/04/07/w-wilnie-rozpoczela-sie-konferencja-na-temat-oswiaty-mniejszosci-narodowych/>

Fot. 2. Prezes Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” Dariusz Piotr Bonisławski, Ambasador Nadzwyczajny i Pełnomocny Rzeczypospolitej Polskiej na Litwie Jarosław Czubiński, Przewodniczący Sejmu Republiki Litewskiej prof. Viktoras Pranckietis

Foto: M. Paluszkiewicz.

nota Polska” **Dariusz Piotr Bonisławski**, Ambasador Nadzwyczajny i Pełnomocny Rzeczypospolitej Polskiej na Litwie **Jarosław Czubiński**. Na otwarciu konferencji był też Konsul Generalny RP w Wilnie **Stanisław Cygnarowski**. Na ostatniej sesji i w zakończeniu konferencji udział wzięli Wicemarszałek Senatu Rzeczypospolitej Polskiej **Maria Koc** oraz senator RP **Czesław Ryszka**. Nawet krótkotrwały udział przedstawicieli władz państwowych musiał zwrócić uwagę na konferencję, a nagłośnienie tego w mediach też ma swój wydźwięk. Jednak najważniejszą sprawą konferencji były dyskusje dotyczące problemów oświaty. Wielu referentów odwoływało się do historycznych aspektów organizacji oświaty mniejszości narodowych w krajach Europy Środkowo-Wschodniej, lecz też przedstawiało współczesną sytuację w poszczególnych krajach.

Konferencja została zorganizowana kilka dni przed Niedzielą Palmową, a więc wręczane uczestnikom palmy wileńskie były miłym ak-

Fot. 3. Powitanie Dyrektora Departamentu Mniejszości Narodowych przy Rządzie Republiki Litewskiej Pani dr Vidy Montvydaitė

Foto: M. Paluszkiewicz.

centem przypominającym nie tylko zbliżające się największe święto, tradycje Wileńszczyzny, ale mogły być znakiem ocieplenia stosunków na linii Wilno–Warszawa, szczególnie mając na uwadze udział w niej wysokich urzędników państwowych obu państw.

Na pierwszej sesji zostało wygłoszonych 7 referatów, które dotyczyły szkolnictwa polskiego na Litwie oraz w Czechach, Mołdawii i Rumunii, szkolnictwa mniejszości niemieckiej w Polsce, a także standardów europejskich oraz międzynarodowych dotyczących edukacji przedstawicieli mniejszości narodowych i etnicznych w Europie². Pierwszy referat nt. *Nauka a oświata mniejszości narodowych w świetle mechanizmu przestrzegania Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych* wygłosiła dziekan Wydziału Ekonomiczno-Informatycznego w Wilnie UwB prof. **Mieczysława Zdanowicz** (współautor – prof. **Anna Doliwa-Klepcka**), podkreślając znaczenie przestrzegania europejskich

² Patrz: Program Międzynarodowej Interdyscyplinarnej Konferencji Naukowej **Nauka a oświata mniejszości narodowych w Europie: wczoraj, dzisiaj, jutro** (aspekty edukacyjne, społeczno-polityczne, prawne i historyczne), http://www.snpl.lt/files/2017-01-18_KonfSNPL/2017-04-08_Program_konf_SNPL_2017.pdf

Fot. 4. Przemawia Wicemarszałek Senatu Rzeczypospolitej Polskiej Maria Koc. W prezydium obrad: prodziekan Filii UwB prof. Jarosław Wołkonowski, prorektor Wyższej Szkoły Biznesu w Dąbrowie Górniczej prof. Marek Walancik oraz senator RP Czesław Ryszka

Foto: M. Paluszkiewicz.

unormowań prawnych w dziedzinie ochrony praw mniejszości narodowych. Tematyka prawnicza była znacząco wyeksponowana również w następnym wystąpieniu nt. *Standardy Rady Europy w dziedzinie edukacji przedstawicieli mniejszości narodowych i etnicznych a problemy ich realizacji w państwach poradzieckich*, zaprezentowanym przez prof. **Łarysę Leszczenko**. O stanie, problemach i perspektywach polskiego szkolnictwa na Litwie w ostatnim ćwierćwieczu mówił prezes „Macierzy Szkolnej“ **Józef Kwiatkowski**. O specyfice szkolnictwa polskiego w Rumunii i Mołdawii referat wygłosił prof. **Krzysztof Nowak**.

Z dużą uwagą wysłuchano referatu dr. **Józefa Szymeczka** z Uniwersytetu w Ostrawie o polskiej oświacie i nauce w Republice Czeskiej. Mniejszość polska w tym kraju oraz jej oświata są w sytuacji uprzywilejowanej. Możemy mówić nawet o tak zwanej „dyskryminacji pozytywnej“, gdyż mniejszość polska ma zagwarantowane przez prawo bardziej korzystne warunki niż większość tytularna kraju. Dr **Kristina Šliavaite** (Lietuvos socialinių tyrimų centras / Litewskie Centrum Badań Społecznych, Wilno, Litwa) w referacie nt. *Przyczyny wyboru szkoły z polskim*

lub litewskim językiem nauczania na Wileńszczyźnie (*Mokyklos lietuvių ar lenkų mokomąja kalba pasirinkimo priežastys Pietryčių Lietuvoje*) poruszyła bardzo ważny temat, który wywołał żywą dyskusję. Ostatnim referatem tej sesji było wystąpienie prof. **Zbigniewa Kurecza** pt. *Szkolnictwo dla mniejszości i szkolnictwo mniejszości niemieckiej w Polsce. Przegląd problematyki, doświadczeń i wyzwań w społeczno-politycznych kontekstach*. Na drugiej sesji (historycznej) wygłoszono 6 referatów, które w większości dotyczyły szkolnictwa mniejszości narodowych w II Rzeczypospolitej w okresie międzywojnia i po zakończeniu II wojny światowej. Wystąpienie prof. **Mikołaja Iwanowa** był poświęcone *Oświacie w warunkach polskiej sowieckiej autonomii socjalistycznej w latach 1925–1939*, w którym zaprezentowano mechanizmy indoktrynacji Polaków w byłym ZSRR poprzez szkolnictwo w języku polskim. Prof. **Joanna Januszewska-Jurkiewicz** zaprezentowała interesujący punkt widzenia na *Szkolnictwo mniejszości narodowych na Górnym Śląsku i Ziemi Wileńskiej w latach dwudziestych XX wieku. Próba porównania*. Dr **Andrzej Smolarczyk** analizował działania *Administracji państwowej wobec szkolnictwa mniejszości narodowych na ziemiach północno-wschodnich II Rzeczypospolitej w latach 1935–1939*. Dr **Zbigniew Siemak** swoje rozważania poświęcił *Problematyce mniejszości narodowych w programach szkolenia Policji Państwowej w II Rzeczypospolitej*. Dr **Mikołaj Brenk** przedstawił stan i problemy *Edukacji i integracji ludności pochodzenia niemieckiego w społecznościach wielkopolskich miast w pierwszym dziesięcioleciu po zakończeniu II wojny światowej*. Referat dr hab. **Henryki Ilgiewicz** nt. *Dorobek Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie w zakresie nauk historycznych* był powiązany z 110 rocznicą utworzenia TPN w Wilnie.

Sesja trzecia miała wyraźny akcent „białoruski“, gdyż dwa referaty (prof. **Zdzisława Juliana Winnickiego** nt. *Podręcznikowa wizja państwa sąsiedzkiego: Polska i Białoruś – porównanie wydanych w Polsce i Białorusi podręczników w latach 2003–2016* i dr **Heleny Giebeń** nt. *Szkolnictwo polskojęzyczne na Białorusi w świetle ustawodawstwa krajowego: teoria i praktyka*) miały związek ze szkolnictwem na Białorusi, trzeci zaś dotyczył *Obrazu mniejszości narodowych i etnicznych oraz edukacji włączającej na Podlasiu* (dr **Agnieszka Hendo-Milewska**, mgr **Izabela Kaczyńska**, mgr **Iwona Lewkowicz**). Prof. **Magdalena Ratajczak** poruszyła bardzo interesującą kwestię dotyczącą *Mniejszości narodowych i etnicznych w mediach publicznych w Polsce*. Dr **Kinga Ge-**

ben mówiła o *Etnolingwistycznej żywotności polskiej mniejszości narodowej na Litwie*. Sesja została zakończona referatem prof. **Romualda Brazisa** nt. *Rzut oka na paradygmaty naukowe i wątki patriotyczne w wybranych podręcznikach fizyki wydanych na Litwie i w Polsce w ostatnich kilkunastu latach*.

Sesja czwarta była zdominowana przez wystąpienia powiązane z oświatą i nauką na Wileńszczyźnie oraz kształtowaniem poczucia tożsamości narodowej. Dr **Barbara Borowska** wygłosiła referat na temat *Wspieranie nauczycieli polonijnych w kształceniu i upowszechnianiu języka polskiego jako wartość nadrzędna współczesnej myśli pedagogicznej*. Mgr **Daria Róg**, prof. **Mariusz Róg** mówili o *Literaturze dziecięcej jako elemencie kształtowania poczucia tożsamości narodowej i bezpieczeństwa kulturowego*. Mgr **Sabina Jakutowicz** przedstawiła referat oparty na wspomnieniach wybitnego fotografika pt. *Edukacja domowa i gimnazjalna w zaborze rosyjskim w świetle prozy wspomnieniowej Jana Bułhaka*. Dr **Józef Szostakowski** mówił o *Wydawnictwach Muzeum Władysława Syrokomli jako formie upowszechniania literatury*. Ostatnim wystąpieniem sesji był referat dr **Ireny Fedorowicz** (współautor – doc. dr **Mirosław Dawlewicz**) nt. *Współpraca polonistów Uniwersytetu Stefana Batorego i Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie w latach 1922–1939*.

Piąta sesja była poświęcona edukacji mniejszości narodowych w Polsce oraz regulacjom prawnym oświaty mniejszości narodowych zarówno w Polsce, jak i na Litwie, Łotwie i w Estonii. Dr hab. **Artur Ławniczak** (współautor – mgr **Tadeusz Juchniewicz**) zaprezentował referat pt. *Edukacja mniejszości narodowych na Dolnym Śląsku*, w którym była mowa o organizacji szkolnictwa pewnych grup „egzotycznych”, takich jak Koreańczycy, Grecy i inni. Podobny temat (dotyczący innego regionu Polski) został poruszony w referacie *Działalność edukacyjna i oświatowa mniejszości narodowych na Warmii i Mazurach*, który wygłosiła dr **Grażyna Kędzierska**. Prawne aspekty oświaty mniejszości narodowych w swoich referatach przedstawili dr **Elżbieta Kuzborska** (*Wyzwania dla oświaty mniejszości narodowych w państwach bałtyckich*) oraz dr **Andrzej Sęk** i dr **Marta Wiszniewska** (*Ochrona praw mniejszości w Polsce. Analiza problemu na podstawie rozwiązań prawnych*). Z Brukseli, dzięki możliwościom multimedialnym, o przestrzeganiu praw mniejszości narodowych mówił dr **Łukasz Wardyn**. Dr **Marta Ryniejska-Kiełdanowicz** wystąpiła z referatem nt.

Dyplomacja naukowa – perspektywy rozwoju, poruszającym kwestie związane z oświatą mniejszości narodowych.

Ostatnia, szósta sesja, odbyła się w sobotę. Miłym jej akcentem było wystąpienie i udział w obradach Wicemarszałek Senatu Rzeczypospolitej Polskiej **Marii Koc** oraz senatora RP **Czesława Ryszki**. Z merytorycznego punktu widzenia interesującym było wystąpienie dr **Danuty Kamilewicz-Rucińskiej** nt. *Polskie szkolnictwo na Litwie po II wojnie światowej do końca XX wieku*, które było uzupełnieniem referatu prezesa „Macierzy Szkolnej” **Józefa Kwiatkowskiego** (zaprezentowanego na pierwszej sesji) dotyczącego stanu i problemów szkolnictwa polskiego na Litwie. Bez wątplenia z ciekawymi referatami wystąpili prof. **Marek Walancik** (współautor – dr **Bożena Marzec**) nt. *Edukacja mniejszości narodowych w polskim systemie oświatowym* oraz dr **Małgorzaty Łobacz** nt. *Edukacja wielokulturowa i międzykulturowa – wyzwaniem XXI wieku*. Swego rodzaju puentą konferencji był referat prof. **Jarosława Wołkonowskiego** nt. *„Koszyk studenta” a polskie szkolnictwo na Litwie*. Po wygłoszonych referatach na każdej sesji mieliśmy ożywioną dyskusję, która nierzadko toczyła się też poza salą obrad.

Po oficjalnym zamknięciu konferencji dla chętnych zorganizowano wycieczkę na trasie Wilno – Niemież – Borejkwoszczyzna – Pawłowo – Jaszuny – Wilno, którą prowadził znawca historii i literatury Wileńszczyzny dr Józef Szostakowski.